

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Αρχαιολογία του τοπίου: Θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις

Ενότητα 4.1: Το τοπίο ως πολιτισμικό αγαθό

Γιώργος Βαβουρανάκης

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Το τοπίο ως πολιτισμικό αγαθό

Διεθνής και ελληνική
νομοθεσία και πρακτική

Το τοπίο ως πολιτισμικό αγαθό [2]

Πολιτιστικό αγαθό και πολιτιστική κληρονομιά στα νομικά κείμενα

- Διεθνείς συμβάσεις
- Ελληνική νομοθεσία

Κατηγοριοποιήσεις νομικών κειμένων:

- Απαρίθμηση ειδών
- Διαμόρφωση κατηγοριών ενδιαφέροντος και διαχείρισης
- Κατάλογος αντικειμένων

Κυριότερα κείμενα

Χάρτης Αθηνών (1931)

- Αρχιτεκτονικό συνέδριο
- Περιβάλλον χώρος μνημείων
- Περιβαλλοντική μόλυνση

Χάρτα Βενετίας (1964)

- Ιστορικό μνημείο = αρχιτεκτονικό έργο, αστική ή αγροτική τοποθεσία
- Ταπεινά έργα
- Ενότητα μνημείου και περιβάλλοντος χώρου
- Μέριμνα σε βάθος χρόνου

Σύμβαση ΟΥΝΕΣΚΟ - 1972

Άρθρο 1:

Μνημεία: αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια και σύνολα έργων παγκόσμιας αξίας από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης.

Σύνολα οικοδομημάτων: ομάδες κτηρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών) τα οποία, λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσης τους, έχουν παγκόσμια αξία από την άποψη της ιστορίας της τέχνης ή της επιστήμης.

Τοπία: έργα του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσης, καθώς και εκτάσεις περιλαμβανομένων και των αρχαιολογικών χώρων που έχουν παγκόσμια αξία από άποψη ιστορική, αισθητική, εθνολογική και ανθρωπολογική.

Σύμβαση ΟΥΝΕΣΚΟ - 1972 [2]

Άρθρο 2:

Φυσικά μνημεία: φυσικοί ή βιολογικοί σχηματισμοί ή ομάδες σχηματισμών παγκόσμιας αξίας από αισθητική ή επιστημονική άποψη.

Γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί: Ακριβώς καθορισμένες εκτάσεις – τόποι κατοικίας ειδών απειλούμενων με εξαφάνιση, παγκόσμιας αξίας.

Φυσικά τοπία: ή ακριβώς καθορισμένες εκτάσεις, παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης, της ανάγκης διατήρησης ή φυσικού κάλλους.

European Treaty Series - No. 119 EUROPEAN CONVENTION ON OFFENCES RELATING TO CULTURAL PROPERTY Delphi, 23.VI.1985

Appendix II

2 j rare collections and specimens of minerals;
k rare collections and specimens of anatomy;
l property of paleontological interest;
m material of anthropological interest;
n property of ethnological interest;
o property of philatelic interest;
p rare property of numismatic interest (medals and coins);
q all remains and objects, or any other traces of human existence, which bear witness to epochs and civilisations for which excavations or discoveries are the main source or one of the main sources of scientific information;
r monuments of architecture, art or history;
s archaeological and historic or scientific sites of importance, structures or other features of important historic, scientific, artistic or architectural value, whether religious or secular, including groups of traditional structures, historic quarters in urban **or rural built-up areas** and the ethnological structures of previous cultures still existent in valid form.

CONVENTION FOR THE PROTECTION OF THE ARCHITECTURAL HERITAGE OF EUROPE

Article 1

For the purposes of this Convention, the expression “architectural heritage” shall be considered to comprise the following permanent properties:

1 monuments: all buildings and structures of conspicuous historical, archaeological, artistic, scientific, social or technical interest, including their fixtures and fittings;

2 groups of buildings: homogeneous groups of urban **or rural buildings** conspicuous for their historical, archaeological, artistic, scientific, social or technical interest which are sufficiently coherent to form topographically definable units;

3 sites: **the combined works of man and nature**, being areas which are partially built upon and sufficiently distinctive and homogeneous to be topographically definable and are of conspicuous historical, archaeological, artistic, scientific, social or technical interest.

Granada, 3.X.1985

CHAPTER FOR THE PROTECTION AND MANAGEMENT OF THE ARCHAEOLOGY HERITAGE (1990)

DEFINITION AND INTRODUCTION

Article 1

The "archaeological heritage" is that part of the material heritage in respect of which archaeological methods provide primary information. It comprises all vestiges of human existence and consists of **places** relating to all manifestations of human activity, abandoned structures, and remains of all kinds (including subterranean and underwater sites), together with all the portable cultural material associated with them.

EUROPEAN CONVENTION ON THE PROTECTION OF THE ARCHAEOLOGICAL HERITAGE

Preamble

...

Acknowledging that the European archaeological heritage, which provides evidence of ancient history, is seriously threatened with deterioration because of the increasing number of **major planning schemes, natural risks**, clandestine or unscientific excavations and insufficient public awareness;

Affirming that it is important to institute, where they do not yet exist, appropriate administrative and scientific supervision procedures, and that the need to protect the archaeological heritage should be reflected **in town and country planning** and cultural development policies;

Stressing that responsibility for the protection of the archaeological heritage should rest not only with the State directly concerned but with all European countries, the aim being to reduce the risk of deterioration and promote conservation by encouraging exchanges of experts and the comparison of experiences;

Valletta, 16.1.1992

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο Φλωρεντία 20.Χ.2000

Πρόλογος:

- Ενότητα μελών
- Προστασία ιδανικών
- Κοινή κληρονομιά
- Αειφόρος ανάπτυξη
- Ρόλος τοπίου - πολιτισμικός, οικολογικός - κοινωνικός
- Τοπίο ως πλουτοπαραγωγικός πόρος
- Τοπίο ως πόρος ανάπτυξης - προστασία, διαχείριση και σχεδιασμός οδηγεί σε θέσεις εργασίας
- Σημασία τοπίου για τοπική ταυτότητα
- Συστατικό στοιχείο ευρωπαϊκής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- Συμβάλλει στην ποιότητα ζωής
- Συμβάλλει στη δημιουργία ευρωπαϊκής ταυτότητας
- Συμβάλλει στην ποιότητα ζωής εντός Ευρώπης
- Αστικές ζώνες και υπαιθρος μέρη του τοπίου
- Συμπεριλαμβάνει όλους τους τόπους ανεξάρτητα από στάθμη ανάπτυξης ή αισθητική

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο Φλωρεντία 20.Χ.2000 [2]

- Το τοπίο μετασχηματίζεται ←
- Αγροτική οικονομία
 - Εκμετάλλευση δασών
 - Βιομηχανία
 - Τεχνικές εξόρυξης
 - Περιφερειακός σχεδιασμός
 - Χωροταξικός σχεδιασμός
 - Μεταφορές
 - Υποδομές
 - Τουρισμός
 - Αναψυχή
 - Παγκόσμια οικονομία

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο Φλωρεντία 20.Χ.2000 [3]

- Οι άνθρωποι θέλουν τοπία υψηλής ποιότητας.
- Οι άνθρωποι θέλουν να συμμετέχουν στη διαμόρφωση του τοπίου.
- Το τοπίο ως κλειδί για την ευημερία ατόμων και συνόλων.
- Η διατήρηση, ο σχεδιασμός και η διαχείριση σημαίνουν δικαιώματα και υποχρεώσεις.
- Η ποιότητα και η ποικιλία των ευρωπαϊκών τοπίων.
- Το τοπίο αποτελεί κοινό πόρο ανάπτυξης για την Ευρώπη.
- Απαιτείται συνεργασία για τη σωστή του διαχείριση.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο Φλωρεντία 20.Χ.2000 [4]

Άρθρο 1 - Ορισμοί

Τοπίο = περιοχή, όπως γίνεται αντιληπτή από ανθρώπους, ο χαρακτήρας του οποίου είναι το αποτέλεσμα δράσης και διάδρασης ανθρώπινων και φυσικών παραγόντων.

Πολιτική τοπίου = έκφραση γενικών αρχών, στρατηγικών και οδηγιών από αρμόδιες δημόσιες αρχές, που επιτρέπουν την ανάληψη συγκεκριμένων μέτρων για την προστασία, διαχείριση και το σχεδιασμό των τοπίων.

Στόχος η ποιότητα στο τοπίο = Η δημιουργία κοινών/συλλογικών στόχων από αρμόδιες αρχές για τα χαρακτηριστικά του τοπίου του περιβάλλοντος χώρου της εκάστοτε κοινότητας.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο Φλωρεντία 20.Χ.2000 [5]

Άρθρο 1 - Ορισμοί

Προστασία τοπίου = δράση διατήρησης και συντήρησης των σημαντικών ή ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, τα οποία δικαιολογούνται από την αξία του ως κληρονομιάς, η οποία προέρχεται είτε από τη φυσική του μορφή είτε από ανθρώπινη δραστηριότητα.

Διαχείριση τοπίου = δράση από την πλευρά της αιιφόρου ανάπτυξης με σκοπό την τακτική διατήρηση ενός τοπίου, έτσι ώστε να καθοδηγεί και να εναρμονίζει τις αλλαγές που επέρχονται μέσα από κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές διαδικασίες.

Σχεδιασμός τοπίου = ισχυρή προοδευτική δράση για βελτίωση, αποκατάσταση ή δημιουργία τοπίων.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο Φλωρεντία 20.Χ.2000 [6]

Άρθρο 2 - Εύρος

Ολόκληρη η επικράτεια των μελών της ΕΕ

- Φυσικές περιοχές
- Αστικές περιοχές
- Ύπαιθρος
- Περι-αστικές περιοχές

- Θάλασσα
- Ξηρά
- Λίμνες και ποτάμια

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο Φλωρεντία 20.Χ.2000 [7]

Άρθρο 5 - Γενικές υποχρεώσεις

- Εναρμονισμός νομοθεσίας
- Δημιουργία και ενίσχυση πολιτικής
- Δημιουργία διαδικασιών συμμετοχής του κοινού
- Ενσωμάτωση τοπίου στο σχεδιασμό

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο Φλωρεντία 20.Χ.2000 [8]

Άρθρο 6 - Ειδικά μέτρα

1. Ενίσχυση ευαισθησίας
2. Εκπαίδευση και επιμόρφωση
 - Ειδικοί
 - Διεπιστημονικά προγράμματα για επαγγελματίες
 - Ακαδημαϊκή εκπαίδευση
3. Ταυτοποίηση και αξιολόγηση
 - Η κάθε χώρα αναγνωρίζει τα τοπία της
 - Αναλύει χαρακτηριστικά και δυνάμεις μετασχηματισμού
 - Σημειώνει αλλαγές
 - Αξιολογεί τοπία με βάση τις αξίες που τους προσάπτουν οι ενδιαφερόμενοι

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο Φλωρεντία 20.Χ.2000 [9]

Κεφάλαιο III: Άρθρα 7- 9 - Ευρωπαϊκή συνεργασία

- Συνεργασία μεταξύ κρατών – μελών
- Τεχνική βοήθεια και ανταλλαγή εμπειρίας και τεχνογνωσίας
- Κοινή έρευνα
- Ανταλλαγή ειδικών
- Ανταλλαγή πληροφοριών

Ελληνική νομοθεσία σχετικά με τον τόπο και το τοπίο

- **N. 5131/32:** Κατοχύρωση ζώνης προστασίας 500 μ.
- **N. 1468/50:** Τόποι φυσικού κάλλους και νεότερα μνημεία.
- **N. 1114/81:** Κύρωση συνθήκης Λονδίνου. Επίσης συμφωνία με σύμβαση Χάγης.
- **Σύνταγμα 1975/1986/2001:** Φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Υποχρεώσεις Κράτους και δικαιώματα πολίτη. Αειφορία.
- **ΥΠΕΧΩΔΕ:** Προστασία διατηρητέων κτηρίων και παραδοσιακών οικισμών.
- **N. 3028/02:** Αρχαιότητες σε ξηρά ή νερό. Αρχαιολογικοί χώροι και ιστορικοί τόποι.

Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών

Συνέδριο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη
Ρίο ντε Τζανέιρο, 3-14 Ιουνίου 1992

Διακήρυξη

- Αρμονική, υγιής και παραγωγική σχέση ανθρώπων και περιβάλλοντος
- Η ανάπτυξη πρέπει να επιτρέπει και μελλοντικές προοπτικές ζωής
- Αειφόρος ανάπτυξη σημαίνει ενσωμάτωση περιβαλλοντικής προστασίας στην πολιτική
- Εξαφάνιση φτώχειας = κλειδί στην αειφόρο ανάπτυξη
- Παγκόσμια συνεργασία για προστασία οικοσυστήματος
- Ευθύνες προηγμένων κρατών
- Δημογραφικές μελέτες - ποιότητα ζωής
- Ενδογενής ανάπτυξη μέσα από επιστημονική κατανόηση σχετικών παραγόντων και συνεργασία μεταξύ κρατών στον τομέα της επιστήμης

Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών

[2]

- Ενεργοί πολίτες
- Τα κράτη πρέπει να ενημερώνουν και να ευαισθητοποιούν πολίτες
- Εναρμονισμός νομοθεσίας και εφαρμογή νόμων
- Υποστήριξη ανοικτού παγκόσμιου οικονομικού συστήματος για την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής αποψίλωσης
- Δεν πρέπει να μεταφέρονται ουσίες βλαβερές για το περιβάλλον από το ένα κράτος στο άλλο
- Κρατικές αρχές αναλαμβάνουν κόστος μόλυνσης και υποχρεώνουν ιδιώτες που ρυπαίνουν να αναλάβουν το σχετικό κόστος σε σχέση με την ανάπτυξη περιοχών
- Αξιολόγηση περιβαλλοντικής πίεσης εξαιτίας ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο
- Τα κράτη ειδοποιούν αμέσως για συμβάντα περιβαλλοντικών καταστροφών
- Ιδιαίτερος ρόλος γυναικών και νέων και τοπικών κοινοτήτων
- Οι φυσικοί πόροι κατακτημένων λαών πρέπει να προστατεύονται

Agenda 21

4

Commission on Sustainable Development

Agenda 21

5

"Development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs."

Agenda 21 [2]

Αναπτυσσόμενες χώρες - οικονομική ανάπτυξη
Διεθνής συνεργασία για καταπολέμηση φτώχειας
Αειφόρος διαβίωση
Καταπολέμηση κινδύνων υγείας
Ανάπτυξη οικισμών
Κατανάλωση αγαθών
Προστασία ατμόσφαιρας
Διαχείριση γης
Ευαίσθητα οικοσυστήματα
Προστασία θαλασσών
Προστασία πηγών νερού και ύδρευσης πληθυσμών
Απόβλητα και απορρίμματα
Ρόλος, νέων, γυναικών, επιστημονικές συνεργασίες, μεταφορά
τεχνογνωσίας, υποστήριξη

6

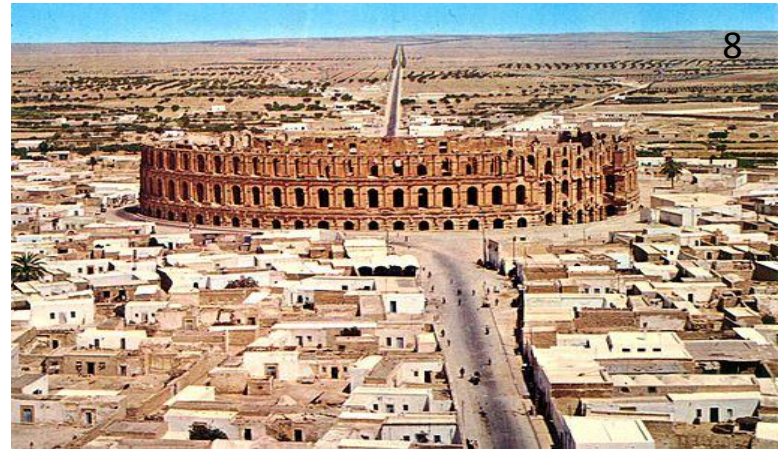
<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21toc.htm>

Δράσεις ΟΥΝΕΣΚΟ

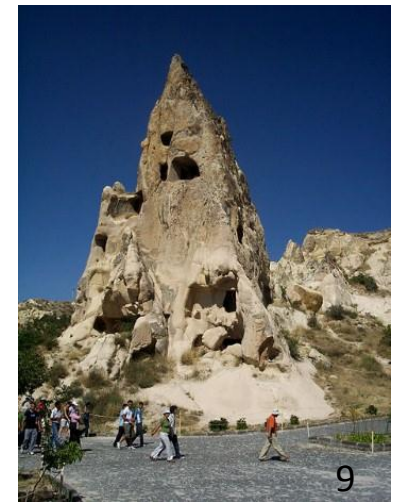
Παρακολούθηση της διατήρησης των θέσεων

- Συλλογή πληροφοριών
- Έλεγχος πληροφοριών
- Απόφαση για εγγραφή της θέσης
- Έλεγχος συμμόρφωσης προς τις συστάσεις
- Παρουσίαση εκθέσεων κέντρου
- Απόφαση Επιτροπής για τεχνική βοήθεια

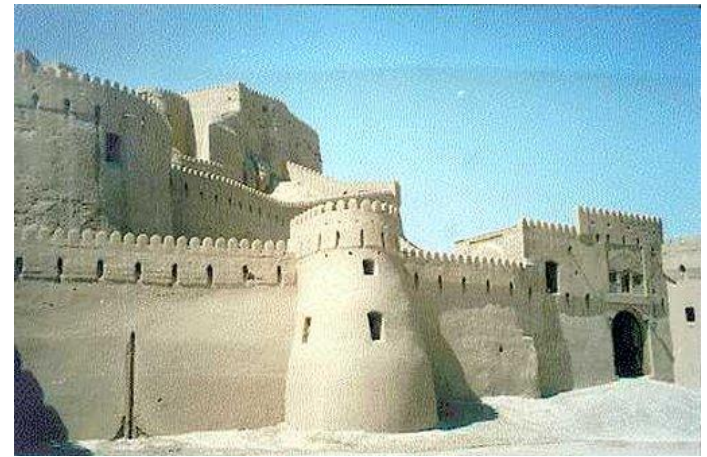
Χαρακτηριστικές περιπτώσεις

- Αλλοίωση μνημείου και περιβάλλοντος χώρου
- Κατασκευές σε κηρυγμένο χώρο

Κατάλογος Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο

- Επιδείνωση κατάστασης διατήρησης
- Απώλεια αυθεντικότητας
- Νομικό καθεστώς
- Σύγχρονη ανάπτυξη
- Εχθροπραξίες

11

Μπαμ, Ιράν

10

Ζαμπίντ, Υεμένη

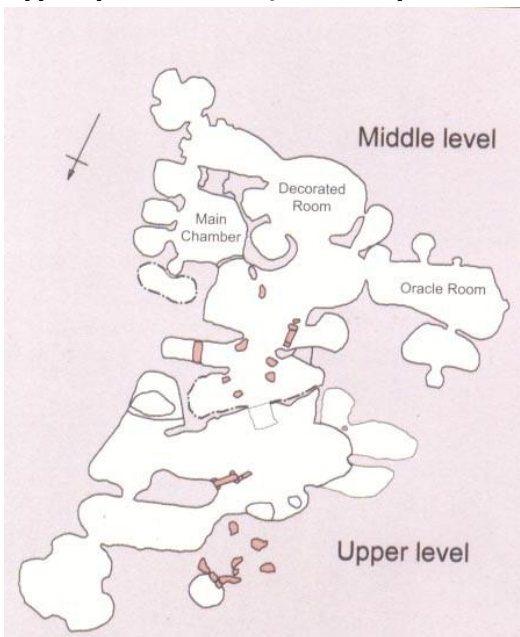
12

Ιερουσαλήμ

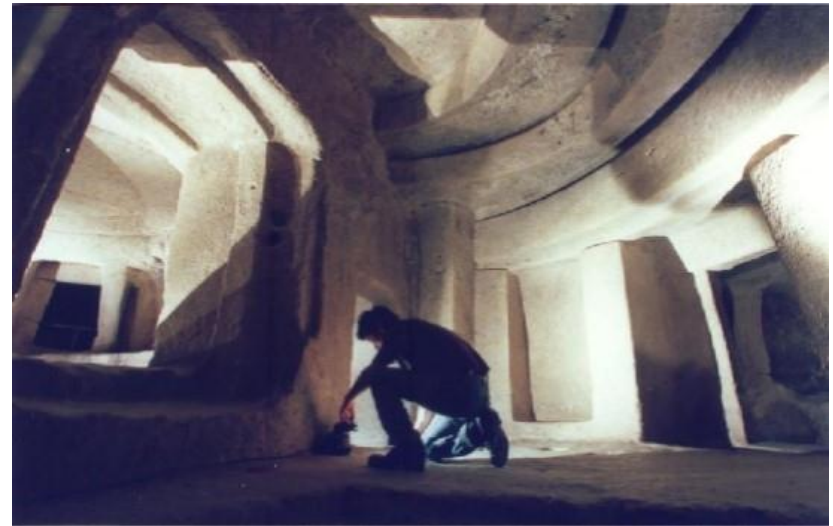

Παροχή βοήθειας

- Προπαρασκευαστική
- Επείγουσα
- Εκπαιδευτική
- Τεχνική συνεργασία
- Ενημερωτικές εκδηλώσεις

13

14

15

Ταφικά μνημεία

16

Γκίζα

17

Κοιλάδα Βασιλέων

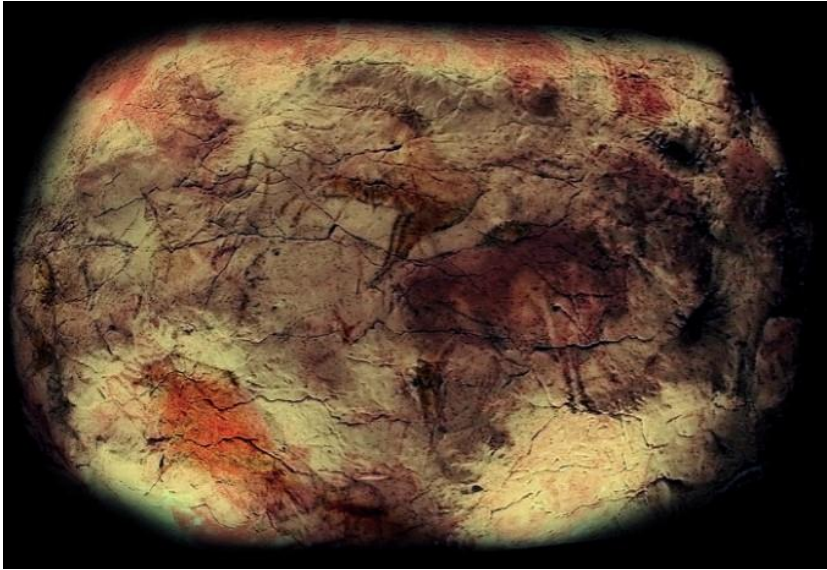

18

Νιουγκρέιντζ

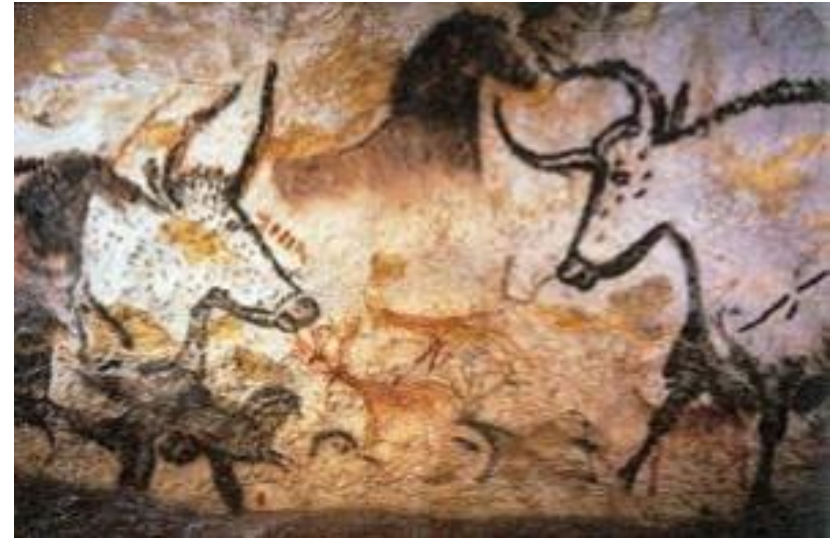

Σπήλαια

Αλταμίρα

19

Λασκώ

20

Τασσίλι ν' Ατζέρ

21

Μνημεία

22

24

23

25

Σινικό Τείχος

Τείχος Αδριανού

Πολιτιστικά τοπία

- Κήποι και πάρκα
- Συγκεκριμένες χρήσεις γης
- Πνευματική επικοινωνία

Τονγκαρίρο - Νέα Ζηλανδία

26

Τεκίλα

27

29

28

30

Το τοπίο ως πολιτισμικό αγαθό

Ορυχεία Κορνουάλης

31

33

32

34

Δελφικό τοπίο

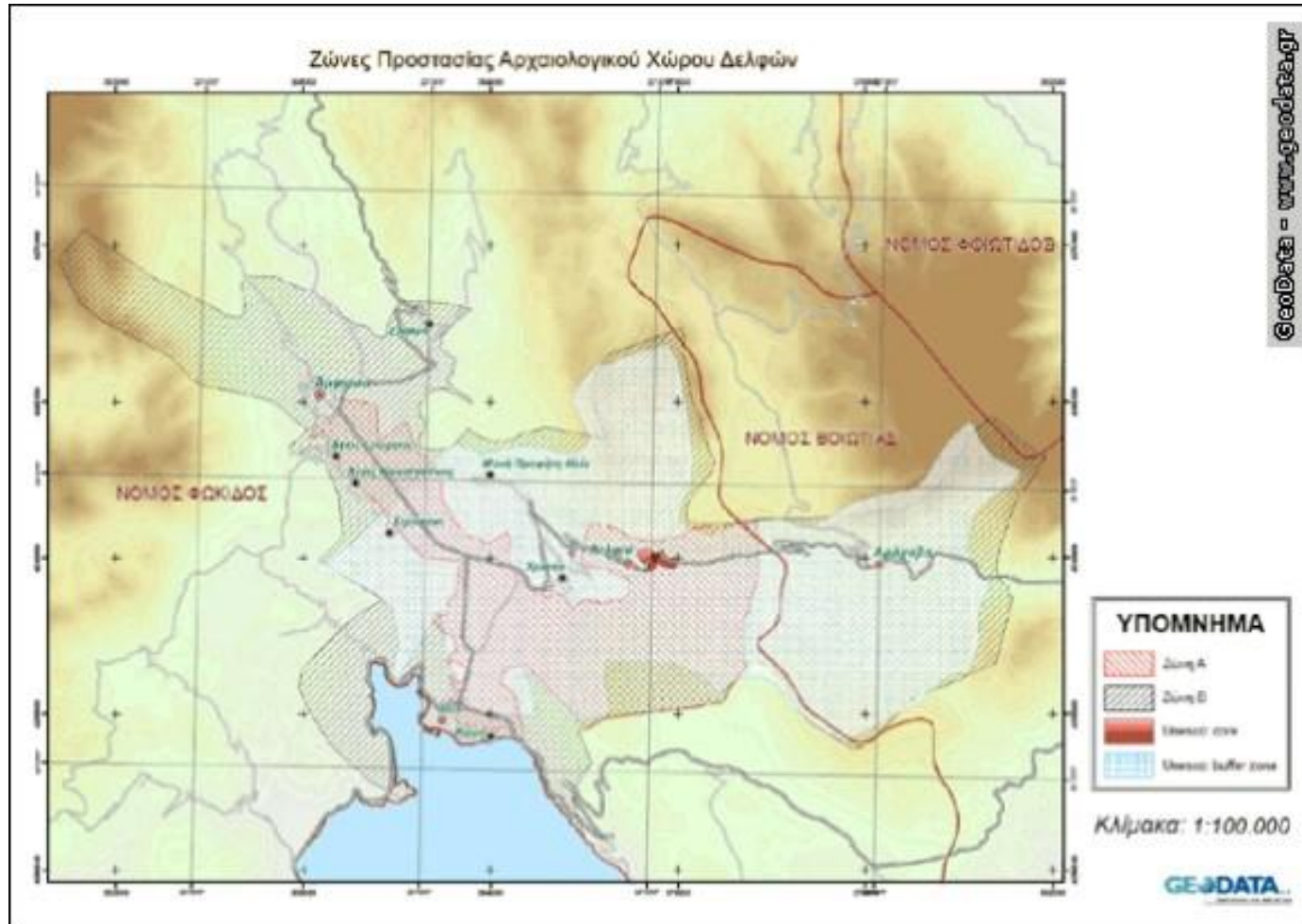
35

36

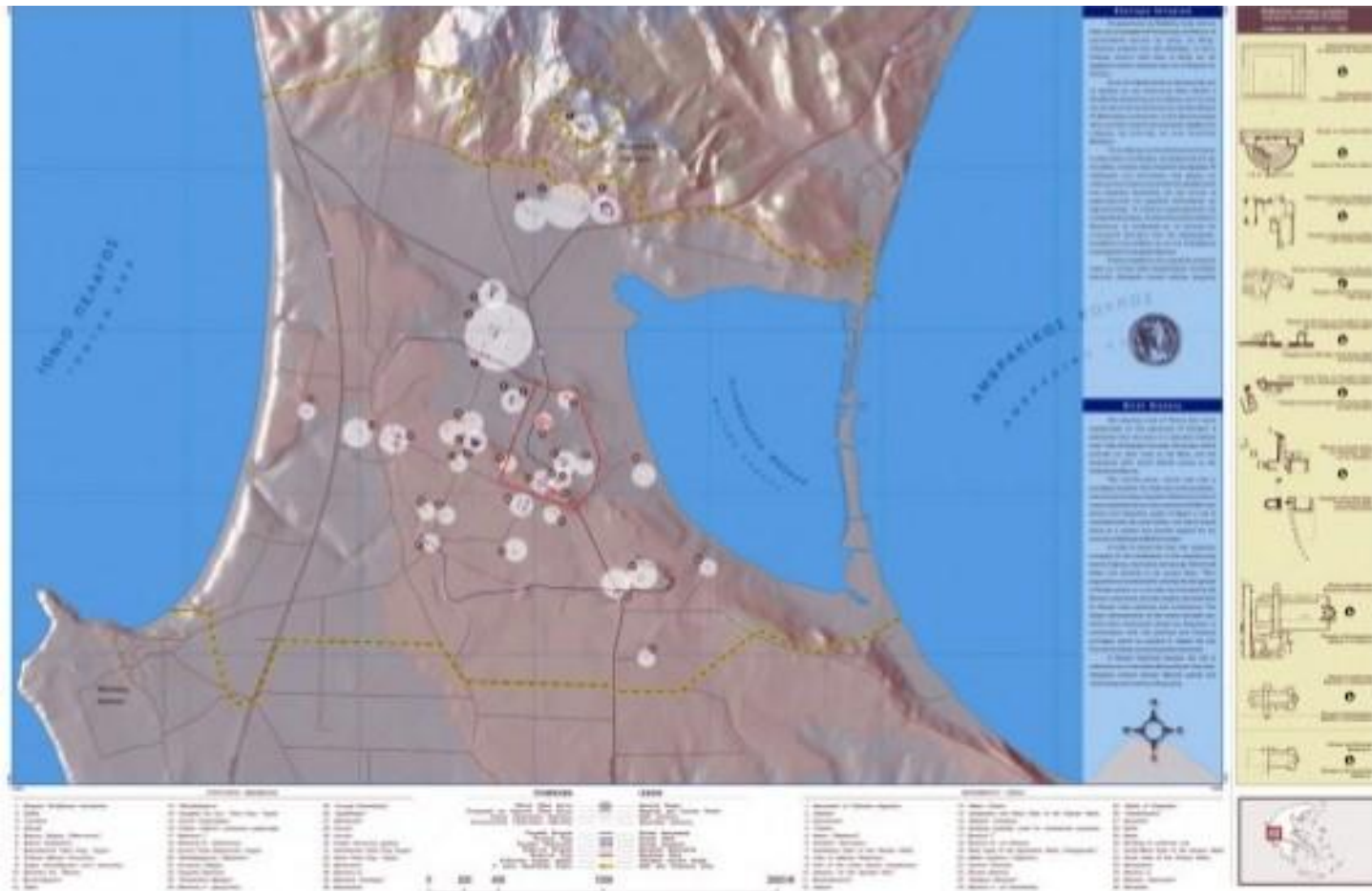
Ζώνες Προστασίας Αρχαιολογικού Χώρου Δελφών

37

Ανάδειξη αρχαιολογικού χώρου Νικόπολης

38

Γενική άποψη Νικόπολης

39

Καρθαία Κέας

40

41

42

Αρχαιολογικά Πάρκα

43

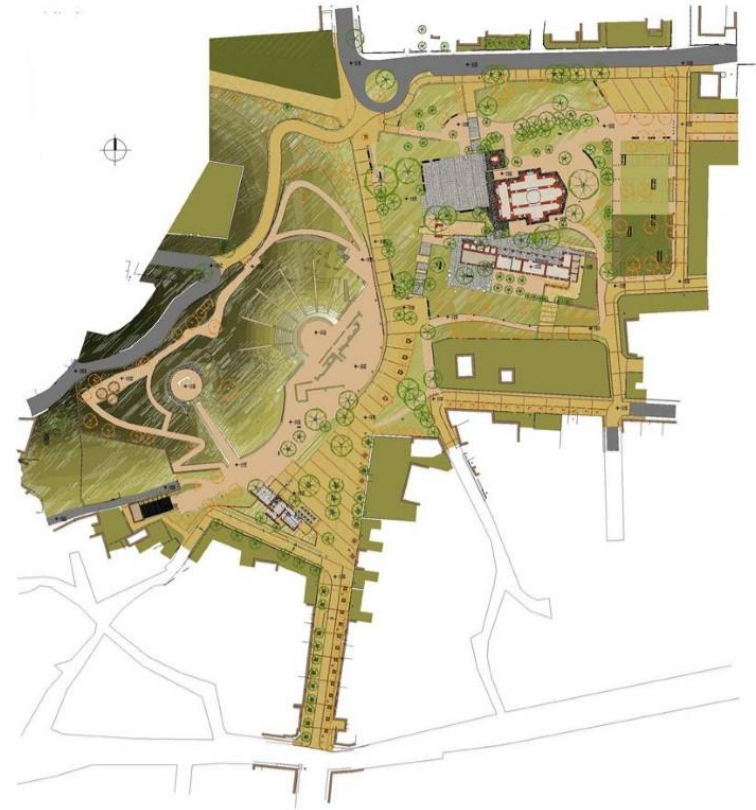
Πρόταση μελέτης Αρχαιολογικού Πάρκου Κνωσού

Αρχαιολογικά Πάρκα [2]

44

45

Πρόταση μελέτης Αρχαιολογικού Πάρκου Ορχομενού

Τέλος

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη εδώ <http://eclass.uoa.gr/courses/ARCH366/>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Γιώργος Βαβουρανάκης 2015. Γιώργος Βαβουρανάκης. «Αρχαιολογία του τοπίου: θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Ενότητα 4.1: Το τοπίο ως πολιτισμικό αγαθό». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ARCH11/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/8)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 1: Unesco logo. Public domain.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Welterbe.svg?uselang=el>

Εικόνα 2: Council of Europe logo. Copyrighted.

http://humanlibrary.org/assets/images/gx_coe_logo.gif

Εικόνα 3: United Nations logo. Copyrighted.

http://www.un.org/sc/committees/consolidated_files/image001.gif

Εικόνα 4: Division for sustainable development banner. Copyrighted.

<http://www.un.org/esa/resources/images/peacebuilding/divisions/dsd.jpg>

Εικόνες 5-6: Εξώφυλλο Ατζέντα 21. Copyrighted. <http://espada.eti.br/Images/fc-1-2013b.JPG>

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/8)

Εικόνα 7: Φωτογραφία από Ávila, Spain. Public domain.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fale - Spain - Avila - 22.jpg?uselang=el>

Εικόνα 8: Αμφιθέατρο El Jem. Public domain.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eljem_avion.jpg?uselang=el

Εικόνα 9: Σχηματισμός βράχου στο Goreme Open Air Museum, Καππαδοκία, Τουρκία. Public domain. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Goreme-Open-Air-Museum1.jpg?uselang=el>

Εικόνα 10: Φωτογραφία από Ζαμπίντ, Υεμένη. Public domain.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:San%27a03_flickr.jpg?uselang=el

Εικόνα 11: Φωτογραφία από Μπαμ, Ιράν. Public domain.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arge_Bam_Arad_edit.jpg

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (3/8)

Εικόνα 12: Φωτογραφία από Ιερουσαλήμ, παλιά πόλη. Public domain.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jerusalem from mt olives.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jerusalem_from_mt_olives.jpg)

Εικόνα 13: Χάρτης από το υπόγειο Σαφλιένι στη Μάλτα. Copyrighted.

<http://www.invisiblelycans.gr/wp-content/uploads/2011/11/115.jpg>

Εικόνες 14-15: Φωτογραφίες από το υπόγειο Σαφλιένι στη Μάλτα. Copyrighted.

<http://www.invisiblelycans.gr/wp-content/uploads/2011/11/134.jpg>

<http://www.invisiblelycans.gr/wp-content/uploads/2011/11/144.jpg>

Εικόνα 16: Οι πυραμίδες της Γκίζας. Public domain.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:All Gizah Pyramids.jpg?uselang=el](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:All_Gizah_Pyramids.jpg?uselang=el)

Εικόνα 17: Κοιλάδα Βασιλέων. Public domain.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luxor, Tal der Könige \(1995, 860x605\).jpg?uselang=el](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luxor,_Tal_der_K%C3%B6nige_(1995,_860x605).jpg?uselang=el)

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (4/8)

Εικόνα 18: Μνημείο Νιουγκρέιντζ. Public domain.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Newgrangennarrow.JPG>

Εικόνα 19: Αντίγραφο της οροφής του σπηλαίου της Αλταμίρα. Public domain.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Techo de Altamira \(replica\)-Museo Arqueol%C3%B3gico Nacional.jpg?uselang=el](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Techo_de_Altamira_(replica)-Museo_Arqueol%C3%B3gico_Nacional.jpg?uselang=el)

Εικόνα 20: Σπήλαιο Λασκώ, ζωγραφιά ζώων. Public domain.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lascaux_painting.jpg?uselang=el

Εικόνα 21: Το βραχώδες οροπέδιο Τασσίλι ν' Ατζέρ στην Αλγερία. Copyrighted.

Εικόνες 22-23: φωτογραφίες από το Σινικό Τείχος. Public domain.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gran muralla badalig agosto 2004JPG.jpg?uselang=el](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gran_muralla_badalig_agosto_2004JPG.jpg?uselang=el) [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Great wall of china-mutianyu_4.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Great_wall_of_china-mutianyu_4.JPG)

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (5/8)

Εικόνες 24-25: Φωτογραφίες από το Τείχος Αδριανού. Public domain.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hadrian%27s Wall west of Housesteads_3.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hadrian%27s_Wall_west_of_Housesteads_3.jpg) [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hadrian%27s Wall Vallum - 2007-05-19.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hadrian%27s_Wall_Vallum_-_2007-05-19.jpg)

Εικόνα 26: Φωτογραφία από Τονγκαρίρο - Νέα Ζηλανδία. Public domain.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ruapehu-Ngauruhoe-Tongariro.jpg?uselang=el>

Εικόνες 27-28-29-30: Περιοχή και βουνό στο Μεξικό όπου βγαίνει το φυτό αγκάβε το οποίο με απόσταξη δίνει το ποτό Τεκίλα. Copyrighted. <http://www.la-tequileria.com/gallery.de.html>

Εικόνες 31-32: Ορυχεία Κορνουάλης.

http://www.visitsouthwest.co.uk/images/articles/154_1.jpg Copyrighted.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ruined Cornish tin mine.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ruined_Cornish_tin_mine.jpg) Public domain.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (6/8)

Εικόνα 33: Ορυχεία Κορνουάλης, 1890. Public domain.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tin-mining-cornwall-c1890.jpg>

Εικόνα 34: Χάρτης με τα ορυχεία της Κορνουάλης το 19ο αιώνα. Copyrighted.

<http://www.worldheritagecornwall.com/maps/cornwall-mining-areas.gif>

Εικόνα 35: Φωτογραφία από τους Δελφούς. Public domain.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ac.delphi1.jpg?uselang=el>

Εικόνα 36: Φωτογραφία από τους Δελφούς. Copyrighted.

http://4.bp.blogspot.com/-PN7cdZANI-8/T6KSBr7-ZMI/AAAAAAAAAO-g/9XR9xDXK2_E/s1600/DSC_3290.JPG

Εικόνα 37: Χάρτης με τις ζώνες προστασίας Αρχαιολογικού Χώρου Δελφών.

Copyrighted. http://www.eranet.gr/geodata/data/images/p_arch.gif

Εικόνα 38: Ο χάρτης του Αρχαιολογικού Χώρου Νικόπολης. Copyrighted.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (7/8)

Εικόνα 39: Φωτογραφία της Νικόπολης από ψηλά. Copyrighted.

Εικόνα 40: Φωτογραφία του Ναού της Αθηνάς, Καρθαία Κέας. Copyrighted.
<https://urbantraveltales.files.wordpress.com/2012/07/117.jpg>

Εικόνα 41: Φωτογραφία του Ναού της Αθηνάς, Καρθαία Κέας. Public domain.
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Temple_of_Athena_\(Karthaia\).JPG?uselang=el](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Temple_of_Athena_(Karthaia).JPG?uselang=el)

Εικόνα 42: Φωτογραφία από το Ναό της Αθηνάς, Καρθαία Κέας. Copyrighted.

Εικόνα 43: Μελέτη Αρχαιολογικού Πάρκου Κνωσού. Copyrighted.
https://backoffice.heraklion.gr/files/197/28403/etsi_tha_enopoiithoyn_ta_mnimei_a_me_tin_knoso.jpg?rnd=1354872904

Εικόνα 44: Φωτογραφία του Αρχαιολογικού Χώρου από ψηλά. Copyrighted.
http://3.bp.blogspot.com/-WxDVDPDwuGA/UN2i_4kUQil/AAAAAAAAA5cQ/atk-luAqdrs/s1600/5EB170416D093BEA5BA6531C9241D833.jpg

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (8/8)

Εικόνα 45: Κάτοψη του αρχαιολογικού χώρου. Copyrighted.

[http://1.bp.blogspot.com/-](http://1.bp.blogspot.com/-uns7zhaWGAE/UGL0n0mmuOI/AAAAAAAAAFow/wl68LqRH_Hg/s400/0-masterplan+01a+resize.jpg)

[uns7zhaWGAE/UGL0n0mmuOI/AAAAAAAAAFow/wl68LqRH_Hg/s400/0-masterplan+01a+resize.jpg](http://1.bp.blogspot.com/-uns7zhaWGAE/UGL0n0mmuOI/AAAAAAAAAFow/wl68LqRH_Hg/s400/0-masterplan+01a+resize.jpg)

